

24

A budai zsidók Mátyás király (1458–1490) és Beatrix esküvőjén 1476. december 8–15

(a) Peter Eschenloer (*), *¹

Fordítás:

Szamota István, *Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten, 1054–1717* (Budapest: Franklin-Társulat, 1891), pp. 100–108, no. X; az idézet: p. 105

(...) Pénteken a király és a királyné Fehérvárról Budára mentek. (...) Vasárnap megérkeztek Budára, honnan az összes urak, polgárok, sőt, még a zsidók is a királyné elé jöttek; a zsidóknak huszonnégy barna lova fehér és barna strucctollal volt díszítve, ezenkívül zászlókkal és baldachinnal vonultak ki, a baldachin alatt Mózes parancsolatait vitték, és a királynét sajtószerű énekekkel fogadták.

(b) Hanns Seybolt,² 1482

Kézirat:

München, Staatsbibliothek, Codex germanicus 331, pp. 73–84:
“Vermählungsfeierlichkeiten K. Mathias’ von Ungarn mit Beatrix von Neapel”

Kiadások:

Lorenz von Westenrieder (1748–1829), *Beyträge zur vaterländischen Historie, Geographie, Staatistik und Landwirtschaft...* (München: Joseph Lindauer, 1790), III, p. 120

Borsa Béla, “Reneszánszkori ünnepek Budán”, in: *Tanulmányok Budapest múltjából*, X (1943), pp. 13–53

Grünvald Fülöp & Scheiber Sándor, szerk., *Magyar-zsidó oklevéltár / Monumenta Hungariae Judaica*, V/1 (Budapest: A Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete, 1959), pp. 70–71, no. 167 (részlet, német szöveg)

Fordítás:

Borsa Béla, *Ismeretlen, egykorú német leírás Mátyás és Beatrix házasságáról* (Specimina dissertationum Facultatis philosophicae ... Universitatis ... Quinqueecclesiensis, 188 / A Német Intézet értekezései, 19) (Pécs – Nagykanizsa: Gyarmati György nyomdája, 1940) (magyar)

Irodalom:

Scheiber Sándor, “Zsidó küldöttség Mátyás és Beatrix esküvőjén”, *Múlt és Jövő*, 33 (1943), pp. 107–108

Zsidó Budapest: Emlékek, szertartások, történelem, pp. 20–21

Jewish Budapest: Monuments, Rites, History (Budapest: Central European University Press, 1999), pp. 10–11

Hie innen ist attwas beschriben von den Kostlikaitten der loblichen Hochtzeitt des durchläwtigistenn grosmechtigen Fürsten vnd Herren, Herrn Mathia künigen zu

¹ Boroszló (Breslau / Wrocław) város jegyzője

² Bajor kolostori írnok és krónikás. Az esküvőn maga is jelen volt. A történeteket, egyidejű jegyzetei alapján, Thomas Jud von Bruckberg megbízásából írta le.

Hungern und zu Behem, vnd seines gemahels frauen Beatrix des künigs tochter von Napels.

(...)

Anno domini M-o CCCCLXXVI Jar, als ich yetzo gein Ofen kom, da sagt man mir sogar von grosser kostlikaitt vnd tzier, die vnnser durchlätwigister Herre künig Mathias zu Hungern vnd Behenn etc. getan habe.

(...)

Desgeleichen die Juden waren auch hinaus, da schickt der kunig hinaus, die Juden sollten herwider ein reitten. Also ist der Menndl Jud herwiderein geritten inn die yndrist purg vnd ain redlein gemacht vmb den prunn vnd hett kostlicher pfärd XXXI. Des ersten raitt ain knab, der kundt gar schon trumetten, vnd an der trumetten ain van. Darnach ritten zwen knaben vnd yeder fuertt ein silbreine gürteln, der Senckel was gros, die Spangen waren hoch als ain Silbrepfecher, darein ain kadl weins gett, vnd knorratt geschlagen. An iren seitten fuerten sy lanng silbreine schwertt, mit gehitz knöppff vnd scheiden. Darnach raitt der Mendl Jud in grab, fuert ain gulgzipffl mit tzenndl vndertzogen, vnd ain heffttl an seinem huett. An seiner seitten ain lanngs silbrenis schwertt messer, darnach ritten ye tzwen vnd tzwen, vnd all in prawn mechlisch beschnitten, vnd yeder auff sainen huett tzwoo weiss Strawssenvedern, vnd ain prawne inn der mytt, vnd sy hieltten in der purg auf ain stund. Darnach kom der künig vnd sass auff, vnd hertzog Cristoff mit ym, vnd rytten nach den Juden aus der purg, vnd ritten all gein Stuelweissenburg zue der krönung, vnd die Juden ritten ain andern wege.

(...)

Noch ainer processen hette ich vergessen, das waren die Juden, die auch der kunigin für dy Statt zue Ofen hinaus entgegen geritten vnd ganngen sein, zum ersten ritten an tzwen dreissigk all in prawn mechlisch beschnitten in iren silbrein klainatn, als sy den vorgemellt sind, da sy zue der krönung geritten sind, noch dan haben sy getragen ain kostlichen van, daran mitt golld geschriben was, hebreysch Schina israhel, ist souil als hortts kinder israhel vnd amen schillt dar inn was ain truttenfuess, Daud wappen vnd drey guldin stern vnd auff dem schillt ain Judenuett alles verguldet mit flammen. Nach dem van sein ganngen junng vnd allt ye tzwen vnd tzwen, processen über hundertt halb hundertt, vnd haben auff iren haubtten gehabtt von syden vnd damaschk kaputzen, vnd haben gesungen mit lautter stym ain gesanngk, vnd haben tragen ain hymel, vnd ain allter jvd vnder dem hymel hatt getragen ain eingewickelte tocken vnd vorn darn ain guldins plech vnd zwen juden haben in geweyst, vnd haben ain Redlein gemachtt vor der Künigin. Da kam der künig vnd dy künigin miteinander hergeritten, da sy zue dem hymel kamen, de tätten die Juden die tocken auff, vnnnd wolttten der künigin zeküssen haben geben. Sy woltt aber nicht.

(...)

Die Juden haben geschencktt zwen Semelwegkch, ain prawn huett, darinn ain grosser pusch Raygerfedern, vnd twen gross lebentig hirsens und tzway rech und acht pfaben.

Itt kezdődik a fenséges és nagyhatalmú fejedelem és uraság, Mátyás úr, Magyarország (Hungern) és Csehország (Behem) királya és hitvese, Beatrix úrnő, a nápolyi király leánya pompás esküvőjének látványosságairól szóló leírás.

(...)

Az Úr 1476-dik esztendejében, amikor Budához közeledtem, sokat beszéltek nekem azokról a pompás és fényűző látványosságokról, amelyet felséges urunk, Mátyás, Magyarország és Csehország királya stb. rendezett.

(...)

[A budai polgárok kivonulása]

Hasonlóképpen kivonultak a zsidók is, de a király rájuk üzent, hogy a zsidók lovagoljanak vissza. Erre a zsidó Mendl (Menndl Jud)³ visszalovagolt a belső várba, és a kút körül beszédet mondott. És 31 pompás lovuk volt. Az elsőt egy ifjú ülte meg, és nagyon szépen tudott trombitálni. És a trombitát zászló díszítette. Utána tíz ifjú lovagolt, mindegyik széles ezüst övet viselt, olyan nagy, négyszögletesre vert csatokkal, mint egy ezüst serleg, amelybe kancsónyi bor fér. Oldalukon hosszú ezüstkard függött, díszes markolattal és hüvellyel. Ezután lovagolt a zsidó Mendl díszruhában, bársonnyal bélelt, csúcsos süveget viselt, és egy csatot a kalapján. Oldalán pedig hosszú ezüst kardot. A többiek utána kettesével lovagoltak, és egyforma barna öltözékben, és mindegyiküknek a kalapján két fehér strucctoll volt, és középen egy barna, és a várban egy órányi időt töltöttek. Ezek után jött a király, és lóhátra ült, és vele volt Kristóf herceg,⁴ és a zsidók után ők is kilovagoltak a várból, és mindannyian Székesfehérvár felé lovagoltak, a koronázásra, de a zsidók egy másik úton mentek.

(...)

[A királyné köszöntése Budán]

De majdnem megfeledkeztem egy másik menetről, a zsidókéről, akik a királyné elé is kimentek Buda vára elé lovon vagy gyalog. Elöl harmincketten lovagoltak, mind barna ruhába öltözve, ezüst díszekkel, ahogyan már előbb leírtam, amikor a koronázáshoz kilovagoltak. És most egy értékes zászlót is vittek magukkal, ezen arany betűkkel fel volt írva héberül: Schina israhel, azaz: Halljátok, Izrael fiai.⁵ És mellette egy pajzson volt egy bagoly láb (truttenfuess),⁶ Dávid jelvénye⁷ és három arany csillag, és a pajzson egy zsidókalap, egészen bearanyozva, (körülötte) arany lángokkal. A zászló után mentek a fiatalok és öregek, kettesével, mintegy száz és még félszázan vonultak ki, fejükön selyem és damask csuklyát viseltek, és erős hangon egy éneket énekeltek. És egy mennyezetet (hymel) hordoztak, és a mennyezet alatt egy öreg zsidó begöngyölt tekerceset (tocken) vitt, és azon elől egy arany lemez⁸ volt, és két zsidó felmutatta, és beszédet mondtak a királyné előtt. És amikor a király és a királyné együtt odalovagoltak, és odaértek a mennyezethez, akkor a zsidók a tekerceset felnyitották, és odatartották a királynénak, hogy csókolná meg. Ő azonban nem akarta.

(...)

³ A praefectus Iudaeorum Mátyás korában.

⁴ Plailly Kristóf francia diplomata.

⁵ Értsd: "Semá Jiszraél", Deut. 6,4; a legfontosabb zsidó ima kezdőszavai.

⁶ Talán a Tóra-korona (keter Tora).

⁷ A hatágú csillag.

⁸ A Tóra-vért.

[Az újév napi lakoma]

A zsidók ajándékkal hoztak két nagy kenyeret, egy barna kalapot, rajta nagy struccotlallal, és két nagy élő szarvast, és két özet, és nyolc pávát.

(c) Jacob Bongars⁹ (?–1612)

K i a d á s :

Apud: Johann Georg von Schwandner (1716–1791), *Scriptores rerum Hungaricarum (Dalmaticarum, Croaticarum et Slavonicarum) veteres, ac genuini, partim primum ex tenebris eruti*, I (Vindobonae: I. P. Kraus, 1746), p. 523

Ú j a b b k i a d á s :

Mandl Bernát, *Magyar-zsidó oklevéltár / Monumenta Hungariae Judaica*, II (Budapest: Hornyánszky Viktor, 1937), p. 529, no. 31

I r o d a l o m :

Zsidó Budapest: Emlékek, szertartások, történelem, pp. 21–23

Jewish Budapest: Monuments, Rites, History (Budapest: Central European University Press, 1999), pp. 10–12

Sic igitur advenienti Regi et Reginae extra moenia primum obviam Iudaei praeferunt: primo loco Iudaeus unus primarius, eques magna aetate gladium praeferebat; et ex eo vasculum argento plenum, in quo decem erant argenti librae. Iuxta eum filius ejus equitabat, similiter cum argenteo gladio, et vasculo. Deinde viginti quatuor equites, qui omnes puniceis vestimentis amicti, in pileis singuli tres struthionis plumas ostentabant: tandem ducenti pedites Iudaei sequebantur, sub rubeo vexillo; in quo pes bubonis, quinque aculeis, et infra eum duae aureae stellae, supra vero Iudaica aurea tyara, fuerant depicta. Iudaei omnes, in capite Ephod impositum habebant; et senes in medio, sub uno umbraculo collocati, foris a juvenibus cingebantur; et omnes, ad adventum Regis, inter cantandum, praetulerunt Reginae decalogum, et magnum ediderunt triumphum, fortassis, quod inde non parvum lucrum expectarent.

Így tehát¹⁰ az érkező király és királyné elébe először a zsidók vonultak ki a városfalakon kívülre: az első helyen egy főrangú zsidó, egy idős lovas, aki egy kardot tartott maga előtt, valamint egy ezüsttel teli edényt, amelyben tíz font ezüst volt. Mellette lovagolt a fia, hasonlóképpen egy ezüst karddal és egy edénnyel. Huszonnégy lovas jött utánuk, egytől egyig bíborszín ruhába öltözve, és mindegyikük fővegén három-három struccotlallal díszelgett; majd kétszáz gyalogos zsidó következett, vörös zászló alatt, amelyre egy bagolyláb volt hímezve öt karommal, alatta két aranycsillag, fölötte pedig egy zsidó aranytiara. Minden zsidónak ott volt a fején az éfod [*sic!*].¹¹ Az öregek középen, egy baldachin alatt helyezkedtek el, a fiatalok pedig kívülről vették körül őket. A király érkezésekor mindannyian énekszóval a királyné elé járultak a tízparancsolattal, és nagy ünneplést rendeztek – talán mert nem kis hasznot reméltek ettől.

⁹ A pfalzi választófejedelem követe Mátyás udvarában.

¹⁰ Latinból fordította Kopeczky Rita.

¹¹ A téves szóhasználat helyett nyilván az imakendő / imasál (tallit) értendő.

